

VŨ DŨNG

Giáo trình

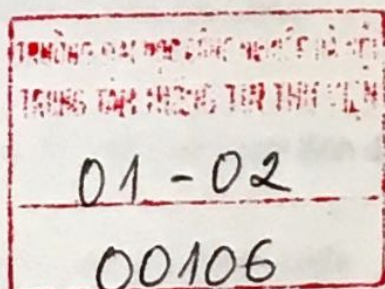
TÂM LÝ HỌC QUẢN LÝ

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

PGS. TS. VŨ DŨNG

Giáo trình
TÂM LÝ HỌC
QUẢN LÝ

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC SU PHẠM

■ Mục lục ■

	Trang
Lời nói đầu	5
Phần thứ nhất: NHỮNG VẤN ĐỀ CHUNG	9
Chương I: ĐỐI TƯỢNG VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU CỦA TÂM LÝ HỌC QUẢN LÝ ...	11
I. Đối tượng nghiên cứu của Tâm lý học quản lý	11
II. Các phương pháp nghiên cứu của Tâm lý học quản lý	12
Câu hỏi thảo luận	20
Chương II: LỊCH SỬ PHÁT TRIỂN CỦA TÂM LÝ HỌC QUẢN LÝ	21
I. Những tiền đề để hình thành Tâm lý học quản lý	21
II. Taylor và thuyết quản lý theo khoa học	22
III. Tâm lý học quản lý trở thành một khoa học	26
IV. Sự phát triển Tâm lý học quản lý ở Việt Nam	37
Câu hỏi thảo luận	42
Phần thứ Hai: TÂM LÝ NGƯỜI LÃNH ĐẠO	43
Chương III: KHÁI NIỆM QUẢN LÝ VÀ LÃNH ĐẠO	45
I. Khái niệm quản lý	45
II. Khái niệm lãnh đạo	49
III. Sự khác biệt giữa người quản lý và người lãnh đạo	62
Câu hỏi thảo luận	64
Chương IV: CÁC HỌC THUYẾT VỀ SỰ LÃNH ĐẠO	65
I. Thuyết về các đặc điểm nổi bật của người lãnh đạo	65
II. Thuyết hành vi người lãnh đạo	71
III. Các thuyết ngẫu nhiên về sự lãnh đạo	75
IV. Một số học thuyết khác về sự lãnh đạo	90
Câu hỏi thảo luận	98
Chương V: QUYỀN LỰC TRONG LÃNH ĐẠO	99
I. Khái niệm quyền lực	99
II. Ý thức về quyền lực	104
III. Các hình thức cơ bản của quyền lực	107
IV. Quyền lực chính trị	114
V. Sự suy đồi của quyền lực	123
VI. Một vài đặc điểm của quyền lực ở nước ta	128
Câu hỏi thảo luận	134

Chương VI: NHÂN CÁCH NGƯỜI LÃNH ĐẠO	135
I. Những phẩm chất tâm lí cần thiết của người lãnh đạo	135
II. Phong cách và uy tín của người lãnh đạo	174
Câu hỏi thảo luận	190
Chương VII: Ê KÍP LÃNH ĐẠO	191
I. Khái niệm	192
II. Hai thành tố cơ bản của ê kíp lãnh đạo	194
III. Một số mô hình ê kíp lãnh đạo	202
Câu hỏi thảo luận	205
Chương VIII: MỘT SỐ TRỞ NGẠI TÂM LÍ ĐỐI VỚI NHỮNG NGƯỜI LÃNH ĐẠO LÀ PHỤ NỮ	207
I. Sự gia tăng vị thế của người phụ nữ trong xã hội hiện đại	208
II. Một số trở ngại tâm lí đối với những người lãnh đạo là phụ nữ	210
III. Một số biện pháp để những người lãnh đạo nữ khắc phục những trở ngại tâm lí	225
Câu hỏi thảo luận	227
Phần thứ ba: TÂM LÍ NGƯỜI LAO ĐỘNG VÀ TỔ CHỨC	229
Chương IX: NHỮNG ĐẶC ĐIỂM TÂM LÍ CƠ BẢN CỦA NGƯỜI LAO ĐỘNG	231
I. Nhu cầu	232
II. Động cơ làm việc	240
III. Khí chất	249
IV. Tính cách	255
V. Năng lực của người lao động	268
VI. Cảm xúc và tâm trạng	272
VII. Đào tạo nghề cho người lao động trong tổ chức	280
Câu hỏi thảo luận	296
Chương X: NHỮNG ĐẶC ĐIỂM TÂM LÍ CƠ BẢN CỦA TỔ CHỨC	297
I. Tổ chức - đối tượng của hoạt động quản lí	297
II. Một số đặc điểm tâm lí của tổ chức cần được chú ý trong hoạt động quản lí	299
Câu hỏi thảo luận	333
Chương XI: GIAO TIẾP TRONG TỔ CHỨC	335
I. Khái niệm giao tiếp	335
II. Các chức năng của giao tiếp	336
III. Mạng lưới giao tiếp trong tổ chức	339
IV. Truyền thông giữa người lãnh đạo và người bị lãnh đạo trong tổ chức	343
Câu hỏi thảo luận	346
Tài liệu tham khảo	349

■ Lời nói đầu ■

Từ khi đất nước ta chuyển đổi từ cơ chế tập trung bao cấp sang cơ chế thị trường có sự quản lí của Nhà nước theo định hướng XHCN, mở cửa và hội nhập thì việc đổi mới và nâng cao hoạt động quản lí xã hội đã trở thành nhiệm vụ bức xúc. Hoạt động quản lí đã trở thành một trong những yếu tố có tầm quan trọng hàng đầu đối với việc phát triển kinh tế – xã hội ở nước ta. Đã đến lúc chúng ta cần phải nâng cao năng lực của đội ngũ cán bộ quản lí, nâng cao hiệu quả hoạt động của các tổ chức trong mọi lĩnh vực của cuộc sống xã hội.

Những yêu cầu trên đã đặt ra cho chúng ta cần phải nghiên cứu về tâm lí của những người lãnh đạo và của các tổ chức. Bởi lẽ, mỗi con người, mỗi tổ chức xã hội là một thế giới tâm lí rất phức tạp và phong phú. Thế giới tâm lí này là động lực nội tâm chi phối từ nhận thức đến hành vi của các chủ thể.

Nắm bắt được nhu cầu này của xã hội, trong những năm gần đây đã có một số cuốn sách giáo khoa về Tâm lí học quản lí được dịch và biên soạn. Song, dường như chúng ta vẫn cần một cuốn sách giáo khoa về Tâm lí học quản lí được trình bày có hệ thống hơn về một số vấn đề lí luận cơ bản nhất, đề cập được những kiến thức mới, đề cập được thực tiễn của đời sống xã hội của đất nước hiện nay.

Với những mục tiêu và mong muốn như vậy, chúng tôi quyết định biên soạn cuốn giáo trình về Tâm lí học quản lí. Giáo trình đề cập đến những vấn đề cơ bản nhất, cốt yếu nhất của Tâm lí học quản lí, nhất là về lí luận, nên nó hữu ích cho sinh viên, học viên cao học và nghiên cứu sinh, cũng như cho những người làm công tác nghiên cứu quan tâm đến những khía cạnh tâm lí của hoạt động quản lí.

Việc biên soạn giáo trình này được chuẩn bị trong nhiều năm nay. Trong thập kỉ 90 của thế kỉ XX, chúng tôi đã viết một số cuốn sách liên quan tới vấn đề Tâm lí học quản lí như: Giám đốc – Những yếu tố để thành công (1990), Cơ sở tâm lí của ê kíp lãnh đạo (1995), Tâm lí xã hội với quản lí (1995)... Sau một số năm chuẩn bị tư liệu nghiên cứu các công trình của các tác giả trong và ngoài nước, cuốn sách đã được bắt đầu viết từ năm 2004. Trong quá trình viết chúng tôi có sử dụng một số kiến thức đã được trình bày trong các sách đã được công bố của mình trước đó.

Cuốn sách được trình bày thành ba phần:

Phần thứ nhất – Những vấn đề chung. Trong phần này trình bày đối tượng, phương pháp nghiên cứu, lịch sử hình thành và phát triển của Tâm lí học quản lí (gồm hai chương). Trong phần này, trình bày sự hình thành và phát triển Tâm lí học quản lí ở nước ta từ thời kì tập trung bao cấp đến nay. Đây là những vấn đề hầu như chưa được đề cập trong các tài liệu. Chính vì vậy mà khi trình bày vấn đề này chúng tôi gặp những khó khăn nhất định.

Phần thứ hai – Tâm lí người lãnh đạo. Phần này chiếm tỉ lệ lớn nhất của cuốn sách (gồm sáu chương), nếu không nói đây là phần quan trọng nhất của cuốn sách. Bởi lẽ, trong hoạt động quản lí, người lãnh đạo là chủ thể, là người quyết định sự thành bại của hoạt động quản lí. C.Mác đã từng chỉ ra: Đối với người độc tấu thì anh ta tự điều khiển hành vi của mình, còn với một dàn nhạc thì cần có nhạc trưởng. Không có nhạc trưởng thì dàn nhạc không thể hoạt động được, cũng như vậy không có người lãnh đạo thì tổ chức không vận hành được, không tồn tại và phát triển. Chính vì vậy, mà từ buổi bình minh của loài người, khi xã hội của con người còn tồn tại dưới các hình thức sơ khai – các bộ tộc thì đã hình thành thủ lĩnh – người đứng đầu bộ tộc. Đó là người điều hành, tổ chức các hoạt động của bộ tộc. Khi xã hội phát triển càng cao thì vai trò của những người lãnh đạo càng trở nên quan trọng hơn.

Trong phần này, ngoài việc đề cập đến những vấn đề tâm lý cần thiết của người lãnh đạo, cuốn sách đã đề cập đến một số vấn đề còn ít được đề cập trong Tâm lý học quản lý ở nước ta hiện nay như: Khái niệm lãnh đạo, quản lý, các học thuyết về sự lãnh đạo, vấn đề quyền lực trong lãnh đạo, ê kíp lãnh đạo, những khó khăn tâm lý đối với người lãnh đạo là phụ nữ...

Phần thứ ba – Tâm lý người lao động và tổ chức. Phần này trình bày những vấn đề tâm lý của đối tượng quản lý. Ở đây cuốn sách trình bày một số vấn đề tâm lý cơ bản của những người lao động, của tổ chức. Về tâm lý người lao động, cuốn sách đã trình bày những khía cạnh tâm lý mà người lãnh đạo cần quan tâm nhất nhằm tập hợp và phát huy cao độ tiềm năng của người lao động trong quá trình tổ chức hoạt động của tập thể.

Người lãnh đạo, những người bị lãnh đạo và tổ chức là ba chủ thể của hoạt động quản lý. Ba chủ thể này (trong đó người lãnh đạo là chủ thể quan trọng nhất) luôn nằm trong quan hệ biện chứng với nhau. Chính vì vậy, trong hoạt động chung của tổ chức cần phải nhìn nhận mối tác động tương hỗ, biện chứng này theo kênh từ trên xuống dưới, từ dưới lên trên và các kênh ngang.

Hoạt động quản lý là hoạt động rất phức tạp. Việc nghiên cứu những vấn đề tâm lý của hoạt động quản lý là công việc khó khăn. Do vậy, những vấn đề được trình bày trong cuốn sách này không thể tránh khỏi những khiếm khuyết. Chúng tôi rất mong nhận được những lời góp ý, những lời chỉ giáo của các nhà khoa học và bạn đọc. Chúng tôi xin trân trọng cảm ơn sự quan tâm và giúp đỡ này.

Hà Nội, tháng 8 năm 2006

Tác giả

PGS. TS. Vũ Dũng

Viện trưởng Viện Tâm lý học